

Tudományos irodalmunk újabb termékei.

Ligeti Lajos a kiváló mongológus nyelvész, aki 1928-ban indult el hároméves mongóliai expedíciójára, most adta ki útjáról az előzetes francia nyelvű beszámolót (*Rapport préliminaire d'un voyage d'exploration fait en Mongolie chinoise 1928—1931*, Budapest—Leipzig 1933). Elsősorban nyelvészeti, történelmi és a mongol lámakolostorok vallásos életére vonatkozó kérdések érdekelték. Nem célunk itt, hogy a helyszíni kutatása közben felmerülő tudományos problémákat ismertessük, mert ezek jórészt még feldolgozatlanok s útjáról a közeljövőben úgyis külön könyvben fog beszámolni *Ligeti* a nagyközönségnek. Csak rászeregnénk mutatni tudományos életünk újabb nagy teljesítményére. *Ligeti* kutatási területe kiterjed azokra a népekre is, amelyek a magyarság őstörténetében közvetett (vagy közvetlen) szerepet játszottak. Ilyenek a Kr. u.-i évszázadokban fellépő hiung-nuk, akiket keleten a kínai birodalom szív fel magába. Nyugati águk pedig, mint hún nép jelenik meg Európában. Birodalmuk helyén a zsuanszuánok lépnek fel s 400 körül Kr. u. már az Irtisztól Koreáig uralkodnak és a VI. sz. második felében egy részük, mint avar nép bukkann fel Magyarországon, előzőleg kimozdítva helyükből a Dnjeper és Pripet folyók vidékén lakó nyelvileg még egységes ősszlávokat.

Ezekre a népekre s más mongoltörök, iráni nomád hordákra bőven van adat a kínai és mongol irodalomban, amelynek *Ligeti Lajos* ma már világhírű ismerője.

*

Moór Elemér «*A magyar nép eredete*» (Szeged, 1933.) c. könyvét kritikailag tanulmányának nevezi, amelyben cá-

folni igyekezik *Németh Gyula*, *Zichy István*, *Moravcsik Gyula* őstörténeti kutatásainak eredményeit. *Moór* főbb állításai következők: A magyar őshaza nem terjedt túl az Uralon, azt a Bjelaja és mellékvizei környékén Baskiriában kell keresnünk. Julián barát a XIII. sz.-ban nem magyarokkal, hanem vogulokkal találkozott. Az ősmagyarság gazdálkodási viszonyairól írt fejezetben a magyarsággal érintkező bolgártörök népet «letelepült életmódot folytató parasztnépnek» akarja megtenni, akinél «a ló nyilván még akkora szerepet sem játszott, mint az Alföld honfoglalás előtti szláv lakosságánál». Ha ez igaz volna, a bolgártörökséget és az ősmagyarságot egészen más életformájú népnek kellene látnunk, mint azt az őstörténeti kutatások elénk állították. Azonban *Moór* elfelejti azt, hogy a nomádizmus nem zárja ki a földművelés egy bizonyos fokát és formáját. Csak az általa idézett forrásoknál maradva megemlítjük, hogy Schwartzt Turkesztánról írt munkájában olvashatunk arról, hogy a kazak-kirgizek tavasszal a folyók mellől a hegyek felé vonulnak a nyári szállásokra állataikkal, de néhányuk hátra marad a vetések védelmére és gondozására. Az őszi idők beálltával pedig visszajönnek a termények betakarítására. Az Altáj, Pamír nyúlványaiban nomádkodó kara-kirgizeknek is van földművelése a védetebb völgyekben. Ezekből az adatokból pedig senki sem merné a kirgizeket paraszti népnek nevezni. Egy letelepült életmódot folytató népet el sem lehet képzelni az ázsiai népvándorlások útvonalában. A bolgártörökök lótenyésztését pedig a szlávok lótenyésztésénél alacsonyabb szintre helyezni teljes képtelenség. Hiszen e tárgykörhöz tartozó szláv jövevényszavaink, mint abrak, jászol egy istállózó lótartásra mutatnak, amely minden bizonnyal, még

számbelileg is messzire alatta maradt az eurázsiai steppék népeinek lótenyésztésénél. Egy polgár népnél pl. — az oguzoknál vagy oguroknál, amely nép a magyarokkal az Ural vidékéről elköltöző onogurok rokona — Ala-jontlu (tarka lovú) nevű törzset találunk, amint ezt Németh Gyula kimutatta.

Egészen bizonyos, hogy *Moór Elemér* könyve még sok vitára ad alkalmat s őstörténéseink többször visszafognak térni rá.

*

Őstörténeti irodalmunk egyik jelentős terméke *Asztalos Miklós* könyve a székelyekről. (*A székelyek őstörténete letelepülésükig*, Erdélyi Tudományos Füzetek 45. sz.) A székely kérdés a magyar történelem egyik legtöbbször vitatott és legbonyolultabb problémáinak egyike. A romantikus történet szemlélet képviselőitől kezdve a mai magyar történetírás vezető alakjaiig sokakat foglalkoztatótt ez a kérdés. *Asztalos* elsősorban Hóman Bálint idevonatkozó tanulmányaiból kiindulva (Hóman a székelyeket az avarokkal idesorodott onagurok ivadékainak tartja) két eddig nyitvahagyott kérdéscsoportra kíván feleletet adni. Az egyik a magyarországi székely telepek létrejöttének, a másik az erdélyi székelységnek a magyar állam életébe történt bekapcsolódásának kérdése. Anélkül, hogy követnénk azt az utat, amelyen *Asztalos* haladva eredményeit elérte, itt csak főbb eredményeire mutatunk rá. Fejtegetései alapján a székelység ősi területét a Küküllő folyók mentén, a mai Székelyföld határától inkább nyugatra és a Marostól keletre kell keresnünk. *Asztalos* erről a területről tételezi fel a keletebbre költözés lehetőségét. A Magyarországról történt telepítést — amely álláspontot eddig főleg filológusok és ethnográfusok kép-

viseltek — több tény kizárja. Elsősorban az, hogy «a székelység nem hozza magával a királyságbeli berendezkedést, hanem települési területeit törzsi, vérségi szervezetben, mint ősi szállásföldet szállja meg». Figyelemre méltó itt a székelyeknek az egyházzal szemben való jogállása. «Ha a székelységet az ország különböző területeiről telepítették volna át Erdélybe, nyoma lenne okvetlenül annak, hogy a régi püspöki fennhatóság igényét rá az új területen is megkísérelte volna fenntartani». *Asztalos* fejtegetései alátámasztására egy eddig történeti szempontból meglehetősen elhanyagolt tudományág: a településföldrajz eredményeit is felhasználja. Az éles logikával s a rendelkezésre álló források adatainak elsősorú értékesítésével készült tanulmány a Hóman-Szekfüék után kibontakozó történetészgeneráció legjava termései közé tartozik.

*

Ortutay Gyula a folklórlista szemszögéből a parasztlélek «alapvető és általános: állandó érvénnyel ható jegyeit» kutatja *A magyar lélek alapvonásai népi kultúránkban* (Szeged, 1933.) c. tanulmányában. Azzal a köztudatban lévő hiedelemmel szemben, hogy a magyar paraszt reális természetű három alapvető lelki tulajdonságot állapít meg. Folklore anyagunkban kollektív szellem tükröződését látja, amikor az énről szóló dal vagy mese a közösség sorsát vetíti elénk. A magyar lelkeséget szerinte a szemléletforma totalitása; azaz reális és irreális, racionális és irracionális motívumok közös, egyidejű jelentkezése s végül a vallásos alaptermészet jellemzi. Azonban közelebbről nézve a kérdést azt kell látnunk, hogy ezek a tulajdonságok egyáltalán nem speciális magyar adottságok s ellehetne mondani Európa bármelyik népéről. De még

a reális természetnek sem mondanak ellent, amit legjobban azzal bizonyítunk, ha az *Ortutay* által is felhozott betlehemes játékokra hivatkozunk, ahol az áhítatos beállítást nagyon is megzavarja az életfelfogás vaskossága. Olyan itt az eset, mintha Assisi Szent Ferenc ájtatossága a villoni áhítattal keveredne. Mi inkább valami kontemplatív, meditáló hajlamot látunk a magyar parasztnál s ebben gyökeredzik vallásossága is. Ez az, ami elválasztja nyugattól s hozzákapcsolja Kelet-európa emberéhez.

A fenti jelenségek taglalásánál sokkal fontosabb lett volna kimutatni *Ortutay*nak ezek formai megnyilatkozásait, azután szembeállítani a környező területek népének idevonatkozó megnyilatkozásával. Így kiderült volna, hogy mit kapunk szomszédainktól és mit tekinthetünk ősi örökségünknek, ami a magyar lélek alapvonásainak kutatásánál elsőbrendű feladat.

A tanulmány egyébként a szerzőnek folklóre anyagunkban való nagy tájékozottságát bizonyítja s mint előadás a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának vitaestjén hangzott el.

Ha már a Szegedi Fialatokat említjük, emlékezzünk meg 1934-es *Kis Kalendáriumukról*. Ezt a pompás kis könyvet egyformán sorozhatjuk a tudomány és művészet területére. Elődeit a tudósok méltán állíthatták a bennük közölt eredeti dalok alapján a magyar folklóre forrásmunkái közé. Ugyanezt mondhatjuk az 1934-es kötetről is. A kalendárium csinos kiállítása s *Buday György* fametszetei azután még annál jobban emelik a könyv értékét. Elstylizált metszetei meglepő összhangban vannak a közölt népdalokkal. Látszik rajtuk, hogy ugyanazzal az áhítattal és átéléssel készültek, mint amilyen áhítattal és ösztönösen buggyantak fel ezek a dalok a hódmezővásár-

helyi tanyák népének ajkáról. *Buday* most is bebizonyította, hogy nemcsak páratlan formaérzékkel rendelkezik s nemcsak a szövegéhez tud alkalmazkodni (v. ö. pl. az Aranyballada és a Kis Kalendárium illusztrációit), hanem ezenkívül önmagának is súlyos és korszerű mondani-valói vannak, amit illusztrációiról minden figyelmesebb érdeklődő leolvashat.

A kalendáriumokat általában a ponyvairodalom termékei közé szokás sorolni, amelyeknek szépirodalmi és tudományos tartalmuk igen sovány. A Kis Kalendárium kivétel képez. Noha bátran állíthatjuk, hogy a ponyvára való, — elsősorban az intellektuelek ponyvájára — de ott nem népámitást jelentene, hanem kulturális tettet s egészen biztos mindenki szívesen őrizné az 1934-es esztendő elmúltával is. Élénken bizonyítja a Kolozsvárról Szegedre menekült Egyetem néhány lelkes és tudós hallgatójának áldozatkészségét s egy bizonyos munkatöbblet vállalását: tanyai kiszállásokat, néphivatali tanácsadást, amiért bizonyára örökké hálásak lesznek azok a rétegek, akiknek szelleme a Kis Kalendáriumban megnyilatkozik. Még ha nem is képesek annak látható tanujelét adni. *Gunda Béla*.

Az első lépés a világháború felé.
Az 1911-i marokkói válság története.
Irtá: **Török Pál.**

A magyar történettudomány érthető okokból elsősorban a magyar mult monografikus feldolgozását, vagy szintetikus összefoglalását tartja feladatának. Mégis kívánatos, hogy az egyetemes történet munkaterületein is egyre nagyobb számmal jelenjenek meg történetíróink, mert ezeken a munkamezőkön vívhatják ki elsősorban azt a tiszteletet, amit magyar történettudományunk módszerbeli fejlettségével joggal megérdemel.